

Statement of the Second Step of the Revolution as a Theory of Waiting in the Thought of the Great Ayatollah of Imam Khamenei (as)

Morteza Molaei (Ph. D)¹

Abstract

The purpose of this research is to demonstrate that the strategic declaration for the second stage of the revolution functions as a road map for the Islamic Revolution and as a theory of expectation in Grand Ayatollah Imam Khamenei's philosophy (as). This essay is exploratory in nature, and through studying the substance of Ayatollah Khamenei's (as) utterances, it has found and elucidated this critical topic. This study takes an inductive strategy, employs a qualitative approach, and employs a data-based research technique. According to Ayatollah Khamenei's (as) viewpoint as an Islamic thinker, the ultimate purpose of the Islamic Revolution is to "create a new civilization" via a logical and continuous chain built on the four pillars of "faith, reason, science, and ethics." To accomplish this, the five phases of "Islamic Revolution, Islamic system, Islamic state, Islamic society, and Islamic civilization" must be completed in order to pave the way for Imam Asr's appearance (as). Indeed, the expectation is to give precursor measures that, if achieved, would unmistakably pave the way for the arrival of the human world's savior.

Keywords: *Great Ayatollah Khamenei, Statement of the Second Step of the Revolution, Theory of Expectation, New Islamic Civilization.*

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

1. Assistant Professor of Imam Hossein University of Officers and Guards Training
mo.molae@gmail.com

بیانیه گام دوم انقلاب به مثابه نظریه انتظار در اندیشه حضرت آیت الله العظمی امام خامنه‌ای (مدظله العالی)

دکتر مرتضی مولایی*

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۵/۱۸

چکیده

پژوهش حاضر در پی آن است که نشان دهد بیانیه راهبردی گام دوم انقلاب به عنوان نقشه راه انقلاب اسلامی، به مثابه نظریه انتظار در اندیشه حضرت آیت الله العظمی امام خامنه‌ای (مدظله العالی) است. این مقاله از نظر هدف، اکتشافی است و با تحلیل محتوای بیانات حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی) به شناسایی و تبیین این مهم پرداخته است. رویکرد این پژوهش استقرایی و چگونگی انجام آن، کیفی است و در انجام این تحقیق از روش پژوهشی داده‌بنیاد استفاده شده است. برابر نظریه ارائه شده از منظر حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی) به عنوان یک متفکر و اندیشمند اسلامی، هدف نهایی انقلاب اسلامی «رسیدن به تمدن نوین» در زنجیره منطقی و مستمر است که بر چهار رکن «دین، عقلانیت، علم و اخلاق» بنا شده است و برای تحقق آن باید پنج مرحله «انقلاب اسلامی، نظام اسلامی، دولت اسلامی، جامعه اسلامی و تمدن اسلامی» پشت سر گذاشته شود تا آمادگی برای ظهور امام عصر (عج) فراهم شود. انتظار در واقع، فراهم کردن مراحل پیش گفته است که در صورت تحقق آن، پرواضح است که زمینه ظهور منجی عالم بشریت فراهم خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: آیت الله العظمی خامنه‌ای، بیانیه گام دوم انقلاب، نظریه انتظار، تمدن نوین اسلامی.

مقدمه

مسئله پایان تاریخ و فرجام جهان و اینکه زندگی بشر در نهایت چه سرنوشتی خواهد داشت، از جمله موضوعاتی است که همواره ذهن آدمی را به خود مشغول داشته است. به این پرسش پاسخ‌های گوناگونی داده شده که آخرین پاسخ نظام سرمایه‌داری، در قالب نظریه «فرانسیس فوکویاما» صورت‌بندی شده است. وی معتقد است بشریت با خلق الگوی «دموکراسی لیبرال» به پایان تاریخ رسیده و این الگو ممتازترین و بی‌رقیب‌ترین مدل حکومتی است که به‌مثابه فرجام قطعی همه جوامع بشری، عالم‌گیر خواهد شد و دیگر سخنی برتر برای ارائه وجود نخواهد داشت. این ادعا بیش از آنکه برآمده از فکت‌هایی مبتنی بر حقیقت و مشاهدات تاریخی غیرقابل مناقشه و پیش‌بینی‌ای عالمانه مبتنی بر مستندات معتبر باشد، برخاسته از نگرشی یک‌طرفه و پیشگویی خیال‌پردازانه‌ای است که بی‌اعتباری آن روز به روز بیشتر آشکار شده؛ به‌گونه‌ای که فوکویاما به‌تازگی اعلام داشته است: «سوسیالیسم باید باز شود و آنچه کارل مارکس، فیلسوف سوسیالیست، می‌گفت، درست از آب درآمده است.»

در این میان، ادیان ابراهیمی و در رأس آن اسلام ناب محمدی (ص) از منظری بالاتر و فارغ از نگاه‌های ابتر و تنگ‌نظرانه اومانیستی انسان‌گربی، به تاریخ نگریسته، تحقق اراده الهی را در حاکمیت یافتن مؤمنان و مستضعفان می‌بینند؛ تشکیل حکومتی با پرچم شریعت که متضمن گسترش فراگیر عدالت بوده، آرامش و امنیت واقعی را به همه جهان هدیه خواهد داد. این امر خطیر به دست دوازدهمین حجت خدا محقق خواهد شد.

با عنایت به موارد فوق، مسئله مورد نظر آن است که انتظار در اندیشه حضرت آیت العظمی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) با تأکید بر بیانیه گام دوم انقلاب چیست؟ در شرح و تبیین ابعاد و چگونگی تحقق این امر خطیر باید گفت «ظهور» امری دفعی نیست که بدون مقدمه و فراهم شدن علل و عوامل ممکن شود؛ بلکه «فرایندی مدبرانه» است که با فراهم آمدن مقدمات، به تدریج محقق خواهد شد. یکی از الگوهای نظری متقن که بر مبانی قرآنی و روایی محکم و مبتنی بر معارف زلال مکتب اهل‌بیت (ع) بنا نهاده شده، الگویی است که رهبر حکیم و فرزانه انقلاب اسلامی صورت‌بندی کرده‌اند و در سال‌های اخیر، از تریبون‌های متفاوت ارائه شده است. مبتنی بر این الگو، «تحقق اهداف انقلاب اسلامی» فرایندی پنج مرحله‌ای است که

شامل «پیروزی انقلاب اسلامی»، «تشکیل نظام اسلامی»، «تحقق دولت اسلامی»، «تشکیل جامعه و کشور اسلامی» و در نهایت «تشکیل تمدن بین‌المللی اسلامی» می‌شود. اکنون ما پس از سپری کردن مرحله اول و دوم، در دوران ایجاد «دولت اسلامی» قرار داریم. «این زمینه‌ها وقتی آماده شد، آن وقتی که معلوم شد در مقابل قدرت مادی مستکبران عالم، زمینه این وجود دارد که آحاد بشر بتوانند بر روی حرف حق خود بایستند، آن روز، روز ظهور امام زمان (عج) است» (خامنه‌ای، ۷۹/۸/۲۲).

بدون شک، رسیدن به مرحله پنجم، رسیدن به زمانه ظهوری است که مقدمات آن فراهم شده است و در آن شرایط، وارث انبیا و اولیای الهی (عج) پرچم‌داری هدایت و رهبری تحقق کامل «تمدن بین‌المللی اسلامی» را برعهده خواهد گرفت و آن، تحقق این وعده قطعی خداوند است: «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَ لِيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَ لِيُبَدِّلَنَّهُم مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَ مَن كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ» (نور / ۵۵).

در این فرایند، اگر قرار باشد ظهور از طریق زمینه‌سازان مهیا شود، بدون شک، جوانان مؤمن انقلابی در صف اول کسانی هستند که از آنان انتظار می‌رود در ماجرای زمینه‌سازی ظهور نقشی کلیدی برعهده بگیرند. جوان مؤمن انقلابی به واسطه خصوصیات چگونگی شجاعت، تقوا، انگیزه متعالی، بصیرت و تیزبینی، کم‌تعلقی به دنیا، دوری از عافیت‌طلبی و داشتن روحیه انقلابی بیش از سایر اقشار جامعه در میدان زمینه‌سازی ظهور نقش آفرین خواهد بود. با این وصف، بیانیه گام دوم را می‌توان به مثابه نظریه انتظار در جهت تحقق تمدن اسلامی و تلاشی برای تحقق امر ظهور حجت حق (عج) تفسیر کرد. در متن بیانیه گام دوم با صراحت، سخن از ورود به «دومین مرحله خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی» گفته شده است. رهبر معظم انقلاب اسلامی جوانان مؤمن انقلابی را خطاب قرار داده، می‌فرماید: «دهه‌های آینده دهه‌های شماسست و شما باید که باید کارآموده و پُرانگیزه از انقلاب خود حراست کنید و آن را هرچه بیشتر به آرمان بزرگش که ایجاد تمدن نوین اسلامی و آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمی (ارواح‌نافده) است، نزدیک کنید» (خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲). نگاهی چنین به رسالت تاریخ‌ساز جوانان مؤمن انقلابی، می‌تواند نور امید و تلاش را در وجود ایشان برافروزد و منشأ آن‌چنان ایمان و اراده‌ای شود که

حاصل آن، غلبه بر همه موانع، مشکلات و ناکامی‌ها باشد؛ بدان امید که صبح ظهور خورشید عالم تاب سر رسد و نسیم روح بخش عدالت، پهن دشت کویر بشریت را در نوردد و آزادی انسان از زنجیر ظلم و کفر و جهل را محقق گرداند.

ادبیات تحقیق

تعریف مفاهیم

بیانیه گام دوم انقلاب

بیانیه‌ای است که از سوی رهبر جمهوری اسلامی ایران، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، به مناسبت چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی صادر شده و در آن، برای استمرار راه انقلاب اسلامی به تبیین دستاوردهای چهل سال گذشته پرداخته است و با هدف «جهاد بزرگ برای ساختن ایران اسلامی بزرگ» توصیه‌هایی ارائه می‌دهد. معظم له در این بیانیه، ملت ایران، به‌ویژه جوانان را مورد خطاب قرار می‌دهد و به توضیح و روشن کردن مسئله برداشتن «گام دوم» به سوی آرمان‌های بزرگ می‌پردازد که ایجاد تمدن نوین اسلامی و آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمی (ارواحنا فداه) است.

انتظار

انتظار در لغت به معنای چشم داشتن، چشمداشت و چشم به‌راه بودن (معین، ۱۳۵۳: ۱۲۶) است. این واژه که از ریشه «نظر» گرفته شده، در معنا مشابه اصل خود است و آن عبارت است از تأمل یک چیز و چشم داشتن به آن. اینکه گفته می‌شود: «نظرته» یعنی «انتظرته»، مثل این است که به زمانی می‌نگرد که شیء مورد انتظارش در آن زمان می‌آید (دهخدا، ۱۳۷۲).

انتظار در اصطلاح «مهدویت» به معنای چشم به‌راه بودن ظهور واپسین ذخیره الهی و آماده شدن برای یاری او در برپایی حکومت عدل و قسط در سراسر گیتی است. برخی بزرگان، با بهره‌مندی از سخنان پیشوایان معصوم (علیهم السلام) انتظار را این گونه معنا کرده‌اند: کیفیتی روحی است که باعث به وجود آمدن حالت آمادگی (انسان‌ها) برای آنچه انتظار دارند، می‌شود و ضد آن یأس و ناامیدی است. هرچه انتظار بیشتر و هرچه شعله آن، فروزان‌تر و پر فروغ‌تر باشد، تحرک و پویایی و در نتیجه، آمادگی نیز بیشتر خواهد بود (موسوی اصفهانی، ۱۳۰۸: ۲۳۵).

انتظار، یک عمل است، بی عملی نیست. نباید اشتباه کرد، خیال کرد که انتظار یعنی اینکه دست روی دست بگذاریم و منتظر بمانیم تا یک کاری بشود. انتظار یک عمل است، یک آماده‌سازی است، یک تقویت انگیزه در دل و درون است، یک نشاط و تحرک و پویایی است در همه زمینه‌ها (خامنه‌ای، ۱۳۸۴).

پیشینه تحقیق

به دلیل اهمیت زیاد موضوع مهدویت و نظریه انتظار، این مهم از زوایای مختلف مورد پژوهش و بررسی قرار گرفته است. اما اثر مستقلی که به موضوع «بیانیه راهبردی گام دوم انقلاب به مثابه نظریه انتظار در اندیشه حضرت آیت الله العظمی امام خامنه‌ای (مدظله العالی)» پرداخته باشد، مشاهده نشد. به برخی از این آثار اشاره می‌شود:

ردیف	محققان	سال	عنوان	نتایج
۱	پورسید آقائی، محسن	۱۳۹۰	راهبردهای فرهنگی مهدویت برای جامعه و دولت زمینه‌ساز، بر اساس مدل SWOT	در این پژوهش راهبردهای کلان پیشنهادی فرهنگ مهدوی در چهار حوزه برای رسیدن به جامعه منتظر مطلوب ارائه شده است. راهبردهای ارائه شده بر اساس میانگین میزان جذابیت آنها رتبه‌بندی شده، از ۲۵ راهبرد ارائه شده، تعداد ۱۶ راهبرد دارای رتبه بالاتر از میانگین، به عنوان راهبردهای برتر انتخاب شده‌اند.
۲	سمعی اصفهانی، علیرضا مظفری، عبدالرضا فتیحی	۱۳۹۱	راهبردها و راهکارهای زمینه‌ساز در مواجهه با جنگ نرم	در این پژوهش محققان با تأمل در روایات، وضعیت فرهنگی جهان در عصر ظهور را ترسیم می‌کنند و از آن رهگذر، به اقدامات اصلاحی امام مهدی (عج) در عرصه فرهنگ و نیز روش امام عصر (عج) در رویارویی با ناهنجاری‌های فرهنگی و ایجاد انقلاب فرهنگی اشاره می‌کنند.

ردیف	محققان	سال	عنوان	نتایج
۳	شمس الله مریجی و اسماعیل چراغی کوتیانی	۱۳۹۰	همبستگی اجتماعی مهدوی، الگویی برای دولت و جامعه زمینه‌ساز	راهکارهایی چون گسترش دین و جهان‌بینی واحد، توسعه همه‌جانبه عدالت اجتماعی، توسعه مهرورزی، ارتقای سطح فکری فرهنگی جامعه و البته با رهبری کارزماتیک و فرهنگدانه خویش، می‌توانند هم در تلاش برای تحقق شرایط و زمینه‌های ظهور منجی و هم در ساماندهی به وضعیت نظام اجتماعی موجود برای دولت و جامعه زمینه‌ساز الگو باشند.
۴	حائری پور، محمدمهدی	۱۳۹۴	شاخص‌های فرهنگی جامعه زمینه‌ساز ظهور	در این تحقیق تأکید شده است که اگر به ضرورت زمینه‌سازی برای ظهور امام عصر(عج) معتقدیم، باید بپذیریم زمینه‌سازی، مؤلفه‌ها و شاخص‌هایی دارد که از جمله آن، شاخص‌های فرهنگی است که عبارت‌اند از: عدالت‌خواهی و عدالت‌محوری، بصیرت و روشن‌بینی، تسلیم در برابر ولی‌خدا و کار و تلاش پیگیر و مستمر.
۵	ملائی، حسن	۱۳۹۴	رویکرد کلامی، فصل الخطاب نزاع‌های تئوریک در مسائل زمینه‌سازی ظهور	محقق توجه نکردن به نوع رویکرد مسئله زمینه‌سازی و مبنای کلامی آن، یعنی قاعده لطف و نیز عدم دقت کافی در شناخت این قاعده را علت اصلی چنین چالشی قلمداد کرده و بر این عقیده است که به جای تمرکز بر ادله نقلی مسئله در مقام دفاع و پاسخگویی به شبهات، باید با تغییر در رویکرد، به سراغ مبنای کلامی مسئله زمینه‌سازی ظهور، یعنی قاعده لطف رفته، با تبیین درست آن به سؤالات و شبهات پاسخ داد.

روش تحقیق

روش به کار گرفته در این تحقیق، نظریه بنیانی (داده بنیاد) است که بیشتر برای پژوهش درباره موضوع‌هایی به کار می‌رود که پیش‌تر مطالعه چندانی در مورد آنها انجام نشده است و نیاز به بررسی و فهم عمیق‌تر آنها وجود دارد (ادیب حاج باقری، ۱۳۸۵: ۱۷).

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این تحقیق، ابتدا تمام فرمایشات حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی) از ابتدای سال ۱۳۶۸ تا پایان سال ۱۳۹۷ بررسی شد و جملاتی که واژه تمدن اسلامی و انتظار در آن وجود داشت، شناسایی و در گام بعدی، مفاهیم و کلمات کلیدی این جملات احصا شد. اشباع نظری بسندگی لازم در انتخاب مفاهیم و مقوله‌ها را عهده‌دار بود و از روش کشف و بازرسی برای دستیابی به اعتبار و پایایی بهره‌برداری شد و مانند روش الاکلنگی در هر مرحله از تحقیق، چنانچه نیاز به مفاهیم و مقوله‌هایی نو در متون دیده و کشف شد، آن مرحله نیز عملیاتی شد.

یافته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

یافته‌های تحقیق

با مراجعه به نرم‌افزار حدیث ولایت که تمام سخنرانی‌ها، بیانات، آرا و نظرات حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی) در آن وجود دارد، مشخص شد که در مجموع، ۱۷۵۶ بار به طور مستقیم، به عبارت «تمدن‌سازی نوین اسلامی» و ۹۱۵۵ بار به «تمدن اسلامی» اشاره کرده‌اند.

کدگذاری داده‌ها

کدگذاری محوری و مقوله‌پردازی داده‌ها

کلماتی که بیشترین تأکید را در مجموعه سخنرانی‌ها، مکتوبات، آرا و نظرات حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی) در ارتباط با تمدن اسلامی داشته‌اند، یافت شد. نتایج حاصل از مفهوم‌سازی، پس از ادغام و ترکیب به شرح زیر ارائه می‌شود.

مفهوم	ردیف	مقوله
انقلاب اسلامی	۱	۱. مراحل پیش از شکل گیری تمدن اسلامی در جهت زمینه سازی برای ظهور
نظام اسلامی	۲	
دولت اسلامی	۳	
جامعه اسلامی	۴	
ایجاد انقلاب اسلامی از طریق: - دگرگونی بنیادی - ایجاد نظامی جدید بر مبنای آرمانها و ارزش های نو و با تعبیر و مفاهیمی نو	۶	۲. فرایند شکل گیری تمدن اسلامی در جهت زمینه سازی برای ظهور
ایجاد نظام اسلامی از طریق اسلامی شدن هندسه عمومی کشور	۷	
ایجاد دولت اسلامی، به معنای مجموعه کارگزاران حکومت (نه هیئت وزیران)	۸	
ایجاد کشور و جامعه اسلامی از طریق: - تألؤ و تشعشع نظام اسلامی - استقرار عدالت - از بین رفتن تبعیض - ریشه کن شدن فقر - به دست آمدن عزت حقیقی - ارتقای جایگاه در روابط بین الملل	۹	
ایجاد تمدن اسلامی	۱۰	۳. بخش های تمدن اسلامی در راستای زمینه سازی برای ظهور
بخش ابزاری، شامل: - علم - اختراع - صنعت - سیاست - اقتدار سیاسی و نظامی - اعتبار بین المللی - تبلیغ و ابزارهای تبلیغ	۱۱	

مفهوم	ردیف	مقوله
بخش نرم‌افزاری، شامل: مسئله خانواده سبک ازدواج نوع مسکن نوع لباس الگوی مصرف نوع خوراک نوع تفریحات مسئله خط و زبان مسئله کسب و کار نوع رفتار در محل کار، دانشگاه و مدرسه نوع رفتار در فعالیت‌های سیاسی، ورزش، رسانه و...	۱۲	
تولید فکر از اقیانوس عظیم معارف	۱۴	۴. عناصر اصلی ایجاد تمدن اسلامی
پرورش انسان با کمک علمای دین، مدیران جامعه و آحاد مردم	۱۵	در جهت زمینه‌سازی برای ظهور
استقامت و پایداری از طریق گم نکردن مسیر و اصلاح کردن خطاها	۱۷	
الگو شدن ملت از طریق: رشد معنوی پیشرفت مادی رشد علمی توسعه عدالت کم شدن فاصله‌های طبقاتی حذف اشرافی‌گری	۱۸	۵. مقدمه تشکیل تمدن اسلامی در جهت زمینه‌سازی برای ظهور
تأثیر پذیرفتن فکری ملت‌ها از اسلام	۲۰	
الگویی برای حرکت امت اسلامی	۲۱	۶. معانی و مفاهیم تمدن اسلامی در جهت زمینه‌سازی برای ظهور
دنیای آراسته با تعلیمات ارزشمند پیامبران الهی و آیات نورانی خدای متعالی	۲۲	

مفهوم	ردیف	مقوله	
دنیايي که انسان‌ها کنار یکدیگر احساس آرامش و امنیت و اطمینان می‌کنند.	۲۳		
دنیايي که انسانیت در آن شکوفاست.	۲۴		
نقطه مقابل حرکت به سمت وابستگی به غرب	۲۵		
نقطه مقابل تأثیرپذیری از یافته‌های بی‌مغز غربی‌ها	۲۶		
نقطه مقابل منافع سرمایه‌داری صهیونیست و کمپانی‌دارهای ظالم و خون‌خوار دنیا	۲۷		
به معنای تصرف سرزمین‌ها نیست.	۲۸		
به معنای تجاوز به حقوق ملت‌ها نیست.	۲۹		
تحمیل اخلاق و فرهنگ خود به سایر ملت‌ها نیست.	۳۰		
ظرفیت‌های دنیای اسلام برای برپایی تمدن نوین اسلامی: جمعیت خوب سرزمین خوب موقعیت‌های جغرافیایی برجسته منابع طبیعی بسیار نیروی انسانی با استعداد توانایی انقلاب اسلامی	۲۶		۷. اسلام و تمدن اسلامی
اسلام در تمدن اسلامی: اسلام حیات‌بخش اسلام نشاط‌آور اسلام تحرک‌آفرین اسلام بدون کج‌اندیشی و تحجر و انحراف اسلام بدون التقاط اسلام شجاعت‌بخش اسلام هدایت‌کننده به سوی علم و دانش لزوم بالندگی بیشتر به موضوعات تحقیق و تألیف دینی (فقه، اصول، فلسفه، کلام، تفسیر و ...) لزوم فعال کردن نهضت پاسخ به سؤالات نظری و عملی جامعه	۲۷		

مفهوم	ردیف	مقوله
ایمان	۲۹	۸. شاخصه‌های تمدن نوین اسلامی در جهت زمینه‌سازی برای ظهور
علم	۳۰	
پیشرفت	۳۱	
عزت	۳۲	
عدالت	۳۳	
قدرت مقابله با امواج جهانی	۳۴	
ثروت	۳۵	
اخلاق	۳۶	
مجاهدت مداوم	۳۷	
بهره‌مندی انسان‌ها از همه ظرفیت‌های مادی و معنوی از طریق آمیختگی دنیا و آخرت، همراهی علم و اخلاق و...	۴۰	۹. ویژگی‌های کلی و دستاوردهای تمدن اسلامی در جهت زمینه‌سازی برای ظهور
حکومت مردمی	۴۱	
قوانین برگرفته از قرآن	۴۲	
اجتهاد و پاسخگویی به نیازهای نوبه نوری بشری	۴۳	
پرهیز از تحجر، ارتجاع، بدعت و التقاط	۴۴	
پیشرفت مادی و ایجاد رفاه و ثروت عمومی	۴۵	
تلاش و کار و ابتکار	۴۶	
نگاه اجتهادی و عالمانه به عرصه‌های گوناگون	۴۷	
پیشرفت همه‌جانبه و مجاهدت دائم، لازمه تمدن‌سازی نوین اسلامی	۵۲	۱۰. نیازها و بایدهای برپایی تمدن اسلامی در جهت زمینه‌سازی برای ظهور
لزوم القای باور تمدن‌سازی اسلامی به مردم	۵۳	
لزوم استفاده از دانش جهان و ابزارهای موجود	۵۴	
لزوم ادای وظیفه علمای دین و روشن‌فکران راستین	۵۵	
لزوم تلاش مجاهدانه و مجتهدانه امت اسلامی	۵۶	
لزوم تحقیق دانشگاه‌ها برای ایجاد تمدن	۵۷	
مسجد، زمینه‌ساز ایجاد تمدن اسلامی	۵۸	
حوزه علمیه، بالابرنده بنای شامخ تمدن اسلامی	۵۹	
بسیج، مؤثر در تشکیل تمدن نوین اسلامی	۶۰	

مفهوم	ردیف	مقوله
نقش مؤثر آموزش و پرورش و دانشگاه در شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی	۶۱	
نقش مؤثر جوانان در ایجاد تمدن نوین اسلامی	۶۲	
ایجاد تمدن نوین اسلامی نیازمند نظام صحیح حرکت منطقی	۶۳	
ایجاد تمدن اسلامی، نیازمند رویش‌های نوین	۶۴	
تشکیل تمدن اسلامی، نیازمند بیداری اسلامی	۶۵	
تمدن‌سازی اسلامی؛ نیازمند فداکاری، ایثار و...	۶۶	
تمدن‌سازی نوین اسلامی، نیازمند صبر و اعتماد	۶۷	
آشکار شدن تضادهای تمدن غربی و لزوم برپایی تمدن نوین اسلامی	۶۸	۱۱. ضرورت برپایی تمدن اسلامی در جهت زمینه‌سازی برای ظهور
ایجاد تمدن اسلامی، از مهم‌ترین آرمان‌های نظام	۶۹	
تمدن‌سازی نوین اسلامی، وظیفه دنیای اسلام	۷۰	۱۲. ایجاد انگیزه و رغبت بر اساس اهداف تعیین شده در جهت زمینه‌سازی برای ظهور
شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی، تحقق کامل وعده الهی	۷۱	
حرکت به سمت ایجاد تمدن اسلامی؛ معنای واقعی سیاست	۷۲	
تمدن اسلامی باعث گسترش فرهنگ اسلامی در فضای عمومی بشریت	۷۳	
رسیدن به تمدن اسلامی، خط کلی نظام اسلامی	۷۴	
پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، نشانه وعده تخلف‌ناپذیر شکل‌گیری تمدن اسلامی	۷۵	۱۳. قطعیت ایجاد تمدن نوین اسلامی در جهت زمینه‌سازی برای ظهور
قطعی و اجتناب‌ناپذیر بودن تشکیل تمدن اسلامی	۷۶	
قطعیت برپایی تمدن اسلامی کامل در دوران ظهور حضرت یحییٰ علیه السلام	۷۷	

نظریه انتظار در اندیشه امام خامنه‌ای

در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله العالی) انتظار ظهور حضرت مهدی (علیه السلام)، انتظار فرج تنها راهی برای رسیدن به هدف نیست؛ بلکه خود نیز موضوعیت دارد. بدان معنا که اگر کسی در انتظار راستین به سر برد، تفاوتی ندارد که به مورد انتظار خویش دست یابد یا دست نیابد.

معظم له مسئله انتظار را جزء لاینفک مسئله مهدویت می‌داند. مقام معظم رهبری انتظار را آینده حتمی و قطعی و یک موجود حیّ و حاضر می‌داند (خامنه‌ای، ۱۳۹۰).

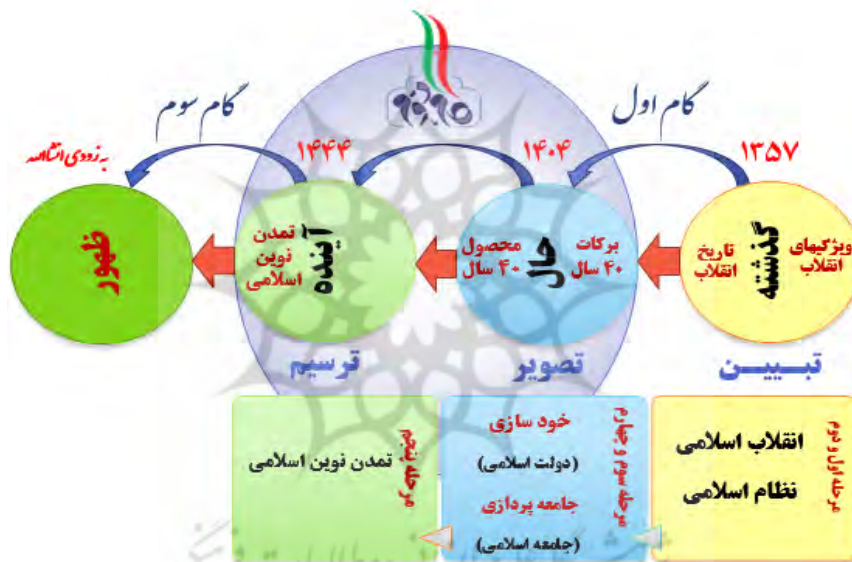
در نظر معظم له، «انتظار فرج یعنی کمر بسته بودن، آماده بودن، خود را از همه جهت برای آن هدفی که امام زمان (عج) برای آن هدف قیام خواهد کرد، آماده کردن» (خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۵/۲۷)، و این انتظار یک عمل است، یک آماده‌سازی است، یک تقویت انگیزه در دل و درون است، یک نشاط و تحرک و پویایی است در همه زمینه‌ها (خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۶/۲۹). بدیهی است چنین انتظاری گنجی بزرگ در مناسبات فردی و اجتماعی محسوب می‌شود. اعتقاد به قضیه مهدی و موضوع ظهور و فرج و انتظار، گنجینه عظیمی است که ملت‌ها می‌توانند از آن بهره‌های فراوانی ببرند...؛ عقیده به امام زمان، هم در باطن فرد، هم در حرکت اجتماع و هم در حال و آینده، چنین تأثیر عظیمی دارد. این را باید قدر دانست (خامنه‌ای، ۱۳۷۴/۱۰/۱۷).

علاوه بر آن، انتظار در اندیشه ایشان چنان جایگاه رفیعی دارد که حل مشکلات جهان اسلام را در گرو جاری یافتن انتظار حقیقی (خامنه‌ای، ۹۰/۴/۱۸) و جهان معاصر را تشنه انتظاری می‌داند که ملت ایران به پشتوانه آن، انقلاب کرد و معتقدند که جامعه‌ای می‌تواند پذیرای مهدی موعود (عج) باشد که در آن، آمادگی و قابلیت باشد؛ و الاً مثل انبیا و اولیای طول تاریخ می‌شود. چه علتی داشت که بسیاری از انبیای بزرگ اولوالعزم آمدند و نتوانستند دنیا را از بدی‌ها پاک و پیراسته کنند؟ چرا؟ چون زمینه‌ها آماده نبود. تاوان عدالت امیرالمؤمنین (علیه السلام) جان ایشان بود که از دست رفت! چرا؟ چون زمینه، نامساعد بود. آن وقت اگر امام زمان (عج) در یک دنیای بدون آمادگی تشریف بیاورند، همان خواهد شد! باید آمادگی باشد.

شناخت مقوله انتظار موعود با چنین جایگاه و کارکردهای فوق‌العاده‌ای در زندگی فردی و اجتماعی، هر مسلمان منصفی را به تأمل در این زمینه و شکل‌دهی زندگی بر محور آن وادار می‌کند. حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی) معتقدند ما که منتظر امام زمان (عج) هستیم، باید در جهتی که حکومت امام زمان - علیه آلالف التحیه والثناء و عجل الله تعالی فرجه - تشکیل خواهد شد، زندگی امروز را در همان جهت بسازیم و بنا کنیم. البته ما کوچک‌تر از آن هستیم که بتوانیم آن گونه بنایی را که اولیای الهی ساختند یا خواهند ساخت، بنا کنیم؛ اما باید در آن جهت تلاش و کار کنیم» (خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۱۲/۲۶). معظم له خطاب به ملت بزرگ ایران دومین مرحله

خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی (گام دوم انقلاب) را فصل جدید جمهوری اسلامی ایران می‌دانند. بر این مبنای نظریه انتظار در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) فراهم کردن سازوکار مناسب، برای حرکت عظیم انقلاب اسلامی به سمت آرمان بزرگش، یعنی تمدن نوین اسلامی است.

مدل مفهومی بیانیه راهبردی گام دوم انقلاب، به مثابه نظریه انتظار در اندیشه حضرت آیت‌الله العظمی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)
(منبع: تهیه و تنظیم توسط محقق)

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

الف) نتیجه‌گیری

در پاسخ به سؤال پژوهش و به عنوان نتیجه‌گیری باید گفت آنچه از تحلیل محتوای آثار، بیانات، اندیشه‌ها و نظرات حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) برمی‌آید، آن است که زمینه‌سازی برای ظهور از طریق تحقق تمدن نوین اسلامی، از ابتدای شکل‌گیری اندیشه انقلاب

اسلامی در منظومه فکری ایشان وجود داشته است و ریشه در ساختار فکری و اندیشه‌ای معظم له بر مبنای اسلام ناب محمدی (صلی الله علیه و آله) دارد. به همین دلیل، در بیانیه گام دوم انقلاب به صورت روشن به آن پرداخته شده است و ورود انقلاب اسلامی ایران به دومین مرحله خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی را نوید می‌دهد. ایشان همچنین بر لزوم نزدیک کردن انقلاب به آرمان بزرگش، یعنی ایجاد تمدن نوین اسلامی به عنوان زمینه‌ساز ظهور حضرت حجت تأکید می‌کنند.

در اندیشه حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی) تمدن‌سازی اسلامی، مستلزم طی شدن مراحل است که عبارت‌اند از: ایجاد انقلاب اسلامی، ایجاد نظام اسلامی، ایجاد دولت اسلامی، ایجاد کشور و جامعه اسلامی و ایجاد تمدن اسلامی. ایشان تمدن اسلامی را به دو بخش «ابزاری»، شامل: علم، اختراع، صنعت، سیاست، اقتصاد و... و «نرم‌افزاری»، شامل: مسئله خانواده، سبک ازدواج، نوع مسکن، نوع لباس، الگوی مصرف، نوع خوراک، نوع آشپزی، نوع تفریحات، مسئله خط و زبان، مسئله کسب و کار، نوع رفتار در محل کار، دانشگاه، مدرسه، نوع رفتار در فعالیت‌های سیاسی و ورزشی و رسانه‌ای، نوع رفتار با پدر و مادر و همسر و فرزند و... تقسیم می‌کنند.

در منظومه فکری معظم له شاخصه‌های تمدن نوین اسلامی عبارت‌اند از: ایمان، علم، پیشرفت، عزت، عدالت، قدرت مقابله با امواج جهانی، ثروت و اخلاق است و بر مجاهدت مداوم و تولید فکر از اقیانوس عظیم معارف و پرورش انسان با کمک علمای دین، مدیران جامعه و آحاد مردم برای ایجاد تمدن اسلامی به عنوان عنصر اساسی زمینه‌ساز ظهور، است.

از دیگر ویژگی‌های کلی و دستاوردهای تمدن اسلامی می‌توان به «بهره‌مندی از همه ظرفیت‌های مادی و معنوی، حکومت مردمی، قوانین برگرفته از قرآن، اجتهاد و پاسخگویی به نیازهای نوبه‌ای بشری، پرهیز از تحجر، ارتجاع، بدعت و التقاط، پیشرفت مادی و ایجاد رفاه و ثروت عمومی، تلاش و کار و ابتکار و نگاه جهادی و عالمانه به عرصه‌های گوناگون اشاره کرد که زیر این شاخص قرار می‌گیرند.

لزوم القای باور تمدن‌سازی اسلامی به مردم، به عنوان مهم‌ترین اصل بیانیه گام دوم انقلاب در جهت زمینه‌سازی ظهور، از جمله ضرورت‌های اساسی است.

مطلب مهم در هر پژوهش علمی این است که کار تحقیقی باید همیشه با اجتهاد و اظهار نظر توأم باشد و محقق در پایان کار و بر اساس مطالعات انجام‌شده، به‌طور قاطع نظر خود را درباره

موضوع اعلام دارد تا به گسترش دامنه معرفتی علم و یافته‌های موجود کمک کند (حافظ‌نیا، ۱۳۸۱: ۲۲۱).

ب) پیشنهاد

برخی از پیشنهادات با هدف گام دوم انقلاب برای تحقق تمدن نوین اسلامی به عنوان شالوده، زیربنا و زمینه‌سازی برای ظهور حضرت حجت (عج) به شرح زیر است:

- اجرای برنامه‌های اثربخش در جهت اهداف و سیاست‌های گام دوم انقلاب؛
- بسترسازی با هدف فراهم آوردن شرایط برای اجرای بیانیه گام دوم انقلاب؛
- برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و حرکت به سمت ایجاد و اشاعه جنبش نرم‌افزاری و تولید علم؛
- اجرای سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران؛
- عدالت‌محوری در همه ارکان کشور؛
- محور قرار گرفتن اسلام و ارزش‌های اخلاقی در همه امور؛
- اتخاذ راهبرد واقع‌گرایی آرمان‌خواهانه در جهت نیل به تمدن نوین اسلامی؛
- رشد معنوی، حذف اشرافی‌گری، کم کردن فاصله طبقاتی و پیشرفت مادی و معنوی با هدف الگو شدن ملت ایران به عنوان پرچم‌دار تمدن نوین اسلامی.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فهرست منابع

۱. حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی)، **مجموعه بیانات**، قابل دسترسی در: www.Khamenei.ir.
۲. ادیب حاج باقری، محسن (۱۳۸۵)، **گراند تئوری راه و روش نظریه پردازی در علوم انسانی و بهداشتی**، تهران: نشر بشری.
۳. ایمان، محمدتقی و منیژه محمدیان (۱۳۸۷)، **روش شناسی علوم انسانی (حوزه و دانشگاه)**، فصلنامه **روش شناسی علوم انسانی**، ش ۵۶.
۴. پورسید آقایی، محسن (۱۳۹۰)، **راهبردهای فرهنگی مهدویت برای جامعه و دولت زمینه ساز**، بر اساس مدل SWOT، **فصلنامه علمی پژوهشی مشرق موعود**، ش ۴.
۵. حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۸۱)، **مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی**، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه تهران.
۶. دانایی فرد، حسن و سیدمجتبی امامی (۱۳۸۶)، **استراتژی‌های پژوهش کیفی: تأملی بر نظریه پردازی داده بنیاد**، اندیشه مدیریت، س اول، ش ۲ (پاییز و زمستان).
۷. سمیعی اصفهانی، علیرضا (۱۳۹۱)، **راهبردها و راهکارهای رسانه؛ زمینه ساز در مواجهه با جنگ نرم**، **فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج**، س ۱۱، ش ۵۷.
۸. حائری پور، محمدمهدی (۱۳۹۴)، **شاخص‌های فرهنگی جامعه زمینه ساز ظهور، مجموعه مقالات ششمین همایش بین‌المللی دکترین مهدویت**، جلد اول، مؤسسه آینده روشن.
۹. معین، محمد (۱۳۵۳)، **فرهنگ لغات معین**، ج ۱، تهران: انتشارات امیرکبیر.
۱۰. مریجی، شمس‌الله و اسماعیل چراغی کوتیانی (۱۳۹۰)، **همبستگی اجتماعی مهدوی؛ الگویی برای دولت و جامعه زمینه ساز**، **فصلنامه علمی و پژوهشی مشرق موعود**، ش ۴.
۱۱. ملائی، حسن (۱۳۹۴)، **رویکرد کلامی فصل الخطاب نزاع‌های تئوریک در مسائل زمینه سازی ظهور**، **مجموعه مقالات ششمین همایش بین‌المللی دکترین مهدویت**، ج ۲، مؤسسه آینده روشن.
۱۲. موسوی اصفهانی، محمدتقی (۱۳۰۸)، **مکیال المکارم**، ترجمه مهدی حائری قزوینی، ج ۲.